

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**VYJADŘOVÁNÍ APOZIČNÍCH VZTAHŮ
V KOMUNIKÁTECH ODBORNÉHO FUNKČNÍHO
STYLU
(FREKVENCE JEDNOTLIVÝCH TYPŮ APOZICE)**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martina Čapková

Učitelství pro SŠ; Učitelství českého jazyka pro SŠ a Učitelství psychologie pro SŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Přeštice, 28. března 2016

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala paní PhDr. Janě Vaňkové za odborné vedení, za ochotný, vstřícný a profesionální přístup a za odborné rady, které mi poskytovala při konzultačních hodinách.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	CHARAKTERISTIKA ODBORNÉHO STYLU.....	8
2.1	KOMPOZICE	10
2.2	SYNTAX A SLOVNÍ ZÁSoba.....	10
2.3	VNITŘNÍ ČLENĚNÍ.....	11
3	VYMEZENÍ APOZICE V RÁMCI ADORDINAČNÍCH SKUPIN	13
3.2	DRUHY APOZICE	20
3.3	PŘÍSTAVEK SPECIALIZUJÍCÍ.....	21
3.4	NĚKTERÉ OTEVŘENÉ PROBLÉMY VZTAHUJÍCÍ SE K APOZICI.....	22
4	KRITÉRIA ZKOUMÁNÍ.....	23
5	METODY A CÍL PRÁCE.....	25
6	VLASTNÍ ANALYTICKÁ ČÁST.....	28
6.1	PSYCHOLOGIE.....	28
6.2	MEDICÍNA, LÉKAŘSTVÍ	32
6.3	CHEMIE	35
6.4	LINGVISTIKA	39
7	ODBORNÁ LITERATURA VS. VLASTNÍ ZÁVĚRY	42
7.1	VÝSKYT APOZICE V ČÍSLECH.....	45
8	ZÁVĚR.....	47
9	RESUMÉ.....	50
10	POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY.....	51
10.1	LITERATURA	51

10.2 ČASOPISECKÉ ČLÁNKY	51
10.3 LITERATURA ANALYZOVANÝCH TEXTŮ	52
11 PŘÍLOHA - UKÁZKY TEXTŮ	I
11.1 PSYCHOLOGIE	I
11.2 MEDICÍNA, LÉKAŘSTVÍ	I
11.3 CHEMIE	II
11.4 LINGVISTIKA	III

1 ÚVOD

Česká syntax (neboli skladba) je bezesporu jednou z nejkomplicovanějších lingvistických disciplín českého jazyka. Zabývá se syntagmatickými vztahy na úrovni slov a vět, zkoumá mezislovní a mezivětné vztahy. Právě zmíněné vztahy jsou velmi složité, velmi rozmanité a ne vždy je zcela snadné určit, o který z nich se v dané výpovědi jedná. To všechno jsou důvody, které mě vedly k tomu, že jsem si za téma své diplomové práce vybrala „*Vyjadřování apozičních vztahů v komunikátech odborného funkčního stylu (frekvence jednotlivých typů apoziče)*.“

Cílem předkládané práce je analyzovat čtyři různé texty odborného stylu, přičemž každý komunikát je zaměřen na jinou problematiku, na jiný obor. Texty jsou analyzovány dle předem stanovených kritérií. Celková analýza má za úkol zjistit, které typy apozičních vztahů se v textech vyskytují nejvíce a které naopak mají nižší míru zastoupení.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou, přičemž každá z nich je ještě dále vnitřně členěna.

První kapitola teoretické části je věnována charakteristice odborného funkčního stylu. Věnujeme zde pozornost vzniku utváření tohoto stylu, zachycujeme jeho funkce a jednotlivé formy. V rámci charakteristiky odborného stylu se zaměřujeme také na jeho kompozici, syntax a slovní zásobu a vnitřní členění.

Ve druhé kapitole teoretické části věnujeme pozornost již samotné problematice apoziče neboli přístavku. Pojetí tohoto vztahu je velmi komplikované a složité, na což poukazujeme právě v této části práce. Dále se věnujeme jednotlivým typům apozičního vztahu, vymezujeme jednotlivé druhy přístavku. Samostatná podkapitola je věnována „*přístavku specializujícímu*“, v níž blíže objasňujeme tento apoziční vztah. Tato část práce zahrnuje i podkapitulu, která poukazuje na některé otevřené problémy, které se týkají problematiky apoziče.

Dále následuje kapitola, v níž si stanovujeme různá kritéria, která se později stanou východiskem pro naši vlastní analytickou část.

Následující kapitola je věnována metodám a cílům práce. Zde shrnujeme veškerá kritéria, která jsme si vymezili. Stručně zde popisujeme jednotlivé texty, které jsme analyzovali. Součástí této kapitoly je i stanovení hypotéz čili předpokladů, tedy toho, co očekáváme od vlastní analytické práce. Dále zde popisujeme metody, které byly při práci s texty použity. Na konci kapitoly je popsán cíl celé práce.

V další kapitole se již dostáváme k praktické části této práce, tedy k vlastní analytické části. Zde jsou rozebrány čtyři odborné texty. Každý komunikát je analyzován dle předem stanovených kritérií. Jednotlivá kritéria jsou zde detailně popsána, ke každému typu či druhu apoziice jsou uvedeny konkrétní příklady z rozebíraných textů.

Následuje kapitola, v níž dochází ke konfrontaci odborné literatury a našich vlastních výsledků. Porovnáváme zde jednotlivé typy apozičních vztahů a jejich hlavní „spojovací“ prostředky, pomocí kterých je těchto vztahů dosahováno. Dále zde uvádíme konkrétní kvantitativní údaje (čísla) vztahující se k frekvenci jednotlivých typů /druhů apoziice.

V závěru jsou porovnány jednotlivé texty v rámci jednotlivých typů /druhů apozičních vztahů. Komunikáty jsou vždy seřazeny sestupně dle četnosti výskytu konkrétních příkladů. Poukazujeme zde také na to, ve kterém analyzovaném textu jsme zaznamenali nejvíce apozičních vztahů. Naše výsledky jsou poté konfrontovány s hypotézami, které jsme si stanovili před vlastní analýzou.

2 CHARAKTERISTIKA ODBORNÉHO STYLU

Základním teoretickým východiskem předkládané práce je publikace Marie Čechové a kol. - Současná česká stylistika. V několika pasážích této knihy je zpracována problematika odborného stylu. Texty pro praktickou část práce jsou vybírány právě ze zmiňovaného funkčního stylu, následně jsou analyzovány a popisovány.

Odborný styl se začíná vytvářet již od středověku. V 19. století došlo k rozvoji vědy a techniky, s tím stoupla potřeba o této změně komunikovat. To vedlo k propracování jazyka a také k diferenciaci úrovní odborného vyjadřování. Na jedné straně se respektoval méně zkušený vnímatel v odborných projevech, na straně druhé je zde impuls k ustanovení stylu vědeckého, který je přednostně určen pro zkušené a náročné příjemce. Texty odborného stylu plní funkci odborně sdělnou, vzdělávací a poznávací.

Odborný styl je stylem veřejné jazykové komunikace. Smyslem odborného textu je předání, zveřejnění získaných poznatků širší veřejnosti. Z toho důvodu je důležitá jeho pečlivá příprava, která je možná pouze v písemném projevu. Proto jsou odborné komunikáty většinou v psané podobě, minimálně se objevují i v podobě mluvené jako přednáška či referát.

Základní forma projevu je monologická, dialog se uplatňuje pouze v některých útvarech, např. v diskusi. Zde je nutno ovšem dodržovat určitou kompozici – úvodní slovo, řešení stěžejního problému a shrnutí.

Projevy daného stylu jsou většinou situačně nezakotvené. Vznikají sice v určitém okamžiku, reagují na současný stav jazyka, ale směřují k nadčasovosti – autor daný text zpracovává tak, aby jej čtenáři chápali i po několika letech.

V textech odborného stylu je jasně stanoven cíl sdělení, o čemž svědčí i jejich nociónální čili pojmový charakter. Projevy však nemusejí být zcela neosobní. Dříve se zcela ignorovala osobnost autora a používalo se autorského plurálu. V současnosti se prosazuje autorovo subjektivní hodnocení některých složek projevu.

„Nutnými vlastnostmi kvalitního odborného vyjadřování jsou přesnost, věcnost, soustavnost, jednoznačnost, jasnost a zřetelnost předávané informace.“¹⁾ Text je explicitní, tedy výslovně vyjadřuje daný obsah, a je v něm využito minimální množství redundantních (nadbytečných) prvků.

¹⁾ ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003, s. 179, ISBN 80-86642-00-3.

2.1 KOMPOZICE

Výše zmíněných znaků odborného stylu se dosahuje již jeho textovou kompozicí. Pro tvorbu odborných textů je typická přípravná fáze, v níž si autor shromažďuje veškerý materiál, vypisuje různé poznámky a již přemýšlí o předpokládané výstavbě textu.

V rámci kompozice odborného stylu můžeme rozlišit členění horizontální a vertikální. V horizontální linii je text rozdělen na úvod, hlavní část, která je vnitřně dále členěna, a na závěr, v němž jsou shrnuty veškeré poznatky. Součástí tohoto členění je propracování ve stavbě kapitol. Každý text odborného stylu je dále dělen do odstavců, přičemž rozhraní mezi jednotlivými odstavci mohou být různě ostrá. Způsob členění na odstavce záleží na mnoha číselných objektivních i subjektivních. Z hlediska čtenáře je členění do odstavců důležité pro přehlednost textu. Z hlediska autora toto členění vyžaduje určitou míru myšlenkové práce a schopnost dávat myšlenkám vhodný tvar.

Podstatou vertikálního členění je kromě vlastního textu pásmo textu doplňujícího. Jedná se např. o poznámkový aparát, odkazy na odbornou literaturu, citace, parafráze. Text může být rozlišen typem písma – důležitá fakta mohou být napsána tučněji, výrazněji, může být použita kurzíva atd. Specifickým rysem kompozice odborného projevu je spojení vlastního textu s prostředky jiných kódů: používá se schémat, náčrtů, ilustrací, tabulek.

2.2 SYNTAX A SLOVNÍ ZÁSoba

Převládá všeobecně sdílený názor, že větná stavba odborných komunikátů je velice složitá a že se v ní užívá značně dlouhých souvětí. Takové tvrzení však nemusí být zcela postaveno na pravdě; v odborných textech se skutečně objevují dlouhá a mnohdy i složitá souvětí, ale vše je vyjadřováno explicitně. Ke čtenářově správné orientaci v textu napomáhá také široký výběr spojovacích prostředků, vhodné členění textu do oddílů či kapitol.

Těžištěm slovní zásoby je odborná terminologie. Termíny mohou být speciální, přejaté či domácí. Termíny speciální jsou z hlediska frekvence málo známé a jsou užívány v jednom oboru v jediném významu, např.: *vodík, katalyzátor, neuron*. Mezi termíny domácí řadíme např. výrazy *ponorka, kyvadlo*. Za přejaté termíny jsou považovány výrazy *kilogram, kino, laser atd.* Existují i mezioborové termíny – jednotky, které mají terminologizaci oslabenou a mohou se uplatňovat v několika oborech např.: *struktura, operace, stadium*. Mezi základní požadavky na termíny patří jejich přesnost, ustálenost, nociónálnost, věcnost a nosnost.

V rámci odborného textu se často setkáme s multiverbizací, kdy výraz tvořený jedním slovem je nahrazován souslovím: *změřit – provést měření, zkontrolovat – provést kontrolu, namítnout – vznést námitku*. Slovní zásoba vykazuje jistou stereotypnost a vyšší index opakování slov – termíny nelze nahradit metaforou či jinými slovy. Ke kondenzaci textu pomáhají sekundární neboli nevlastní předložky – *za účelem, s ohledem na, za předpokladu*.

2.3 VNITŘNÍ ČLENĚNÍ

Vymezení odborného stylu není jednotné a jeho vnitřní členění může každý odborník stylistiky představovat různě. V rámci odborného stylu dnes můžeme odlišit styl vědecký (teoretický), styl prakticky odborný, styl populárně naučný, dále se uvažuje o stylu učebním a také se připomíná styl esejistický.

Styl vědeckých (teoretických) textů podává nové nebo nově pojaté myšlenky a poznatky. Tyto texty jsou určeny poučenému vnímateli nebo specialistovi či odborníkovi v dané oblasti. Jde zde především o interpretaci faktů z autorova hlediska. Kompozice těchto textů je nejsložitější a nejpropracovanější. Jazykové prostředky směřují od neutrálnosti ke knižnosti, používá se mezinárodní terminologie a převládají slova přejatá. Takto zpracovaná mohou být např. skripta, odborné učebnice a časopisy.

Styl prakticky odborných textů počítá se čtenářem, který zná základní problematiku daného oboru. Poznatky těchto textů nemusejí být zcela nové, zaměřují se však na praktickou stránku oboru. Kompozice je zde výrazně prostší, než tomu bylo ve vědeckém (teoretickém) stylu. Vyjádření je spisovně neutrální, nalezneme zde však

i hovorové prvky. Jsou zde využívány hlavně domácí termíny a kromě nich zde lze nalézt také profesionalismy. V takto psaném stylu jsou prezentovány např. návody a různé příručky.

Texty populárně naučného stylu jsou primárně orientovány na zájemce o daný obor a jsou určeny pro laickou společnost, čemuž se podřizuje i výběr faktů a jejich následné zpracování. Kompozice je do značné míry volná, z lexikální stránky se používá pouze domácích termínů, místy se může objevit i hovorovější vyjadřování.

V učebním stylu jsou psány texty, které si má vnímatel osvojit, jedná se především o texty učebnicové. Tento styl má nejen předat určité informace, ale také aktivizovat zájem o ně. Záměrné působení na adresáta je zde významným rysem. Stylizace učebních textů je ovlivněna nejen požadavky odbornými, ale také požadavky didaktickými.

Esejistický styl stojí na rozhraní mezi stylem odborným a uměleckým, někdy je svým způsobem zpracování blíže stylu publicistickému. Velmi zde vzrůstá podíl příznakových slov. Častěji, než tomu bylo v předchozích stylech, se zde objevují slova knižní či obrazná vyjádření. Opakujícím se znakem jsou několikanásobné větné členy nebo přívlastkové konstrukce. Kompozice je uvolněnější a je zde potlačeno formální členění. Vzrůstá zde význam autorovy osobnosti.

3 VYMEZENÍ APOZICE V RÁMCI ADORDINAČNÍCH SKUPIN

Výrazy ve větách nestojí samostatně, izolovaně, ale vstupují do vzájemných vztahů. Jednotlivé vztahy vyplývají ze syntaktických funkcí, které dané výrazy ve větných celcích plní. V současném jazyce můžeme rozlišit dva druhy vztahů – syntaktické a sémantické vztahy, přičemž obě skupiny můžeme ještě dále vnitřně členit.

V rámci syntaktických vztahů můžeme na rovině formální vyčlenit vztah dominance a zmnožení.

Na základě zmnožení syntaktické pozice vznikne skladební skupina. Dojde při ní k nashromáždění více členů, které jsou stejnorodé a které zaujímají touž syntaktickou pozici, např. se jedná pouze o podměty, přívlastky shodné. Vztahy mezi složkami takto vzniklé skupiny jsou velmi rozmanité.

V podstatě každou skladební pozici ve větě lze obsadit skupinou, která je utvářena ze dvou či více členů, přičemž ani jeden člen není členem řídícím. Z toho vyplývá, že jednotlivé členy ve větě jsou samostatné, na sobě nezávislé. Syntaktický celek tedy bude smysluplný a přijatelný i v tom okamžiku, kdy některý člen vypustíme či zaměníme jejich pořadí.

Z hlediska formálního i významového lze rozlišit dva typy vztahů na základě zmnožení syntaktické pozice. Jedná se o koordinaci a adordinaci.

Koordinace spojuje jednotlivé členy se stejnou syntaktickou platností, sémantickou povahou a stejnou funkcí v rámci aktuálního větného členění. Z takto složených výrazů posléze vznikne skladební skupina, v níž jsou jednotlivé členy na sobě významově nezávislé, a každý člen této skupiny vyjadřuje jinou skutečnost.

Adordinační skupina je utvořena z výrazů, které se řadí ke stejné syntaktické platnosti a vyjadřují stejnou nebo podobnou skutečnost. A právě těmito výrazy se budeme v práci zabývat.

Nejčtenější zastoupení v rámci adordinačních skupin má bezesporu apozice čili přístavek. Vymezení této problematiky je velmi složité a komplikované. V teoretických pracích jsou uváděny různé koncepce a různá pojetí dané problematiky. Miroslav Grepl hovoří o vztazích povahy apoziční, kam řadí již zmíněný přístavek.

Autoři Akademické mluvnice užívají pouze pojmu apoziice a jiní lingvisté užívají termínu přístavkový vztah. Jakkoli je tento pojem nazýván, všichni odborníci se shodnou na jeho definici a hlavní podstatě.

„*Apozičním vztahem bývají spjaty dva výrazy, které označují v podstatě tutéž skutečnost (osobu, jev nebo událost).*“²⁾ Obdobnou definici nalezneme i v publikaci Vladimíra Šmilauera: „*Podstatou přístavku je, že se táž představa označuje dvojm, trojm atd. způsobem.*“³⁾ Z obou definic je patrné, že jedna skutečnost může být vyjádřena několika jinými výrazy, aniž by se změnil smysl věty.

Fakt, že členy přístavkového spojení jsou na stejné syntaktické pozici, jsou ve stejném pádě atd., vede k tomu, že tyto členy mohou být různé zaměňovány podle okolností, např.: *studentka třetího ročníku gymnázia, Marie = Marie, studentka třetího ročníku gymnázia.* „*Základním znakem přístavku je tedy vztah široké totožnosti.*“⁴⁾ Josef Hrbáček však tomuto tvrzení v časopise Naše řeč oponuje a tvrdí, že apoziice není vyjádření totožnosti nýbrž tvrzení totožnosti.

Výrazy, které vstupují do apozičního vztahu, nemusejí být vždy plně synonymní. Většinou je jeden z výrazů významově obecnější a tím pádem ostatní výrazy sémanticky zpřesňuje, specifikuje, rozšiřuje nebo je naopak zužuje. Výrazy, které jsou v apozičním vztahu, se tedy navzájem přizpůsobují tvarově a většinou se shodují v pádě a často také v čísle.

²⁾ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*, 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 220

^{3), 4)} ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba: vysokoškolská příručka*. 2. vyd., (v SPN 1. vyd.). Praha: SPN, 1966, s. 353

Za typickou formu, kterou je přístavek vyjadřován, se považuje juxtapozice čili volné kladení výrazů vedle sebe. V psaném projevu se mezi jednotlivými členy apoziční skupiny klade čárka, středník, pomlčka nebo dvojtečka, např.: *Bedřich Smetana, známý hudební skladatel, se narodil v Litomyšli. K lidem se vždy chovala velmi slušně; příjemně a mile. Při poslední vyučovací hodině – při hudební výchově – nikdy nedávala pozor.*

Aponované výrazy mohou být několikanásobné, ale členem apozice může být také věta, tzv. apozice přívětňá. Co se týče výrazů několikanásobných, je to např.: *Uvařila k obědu několik příloh; brambory, těstoviny a rýži.* Věta se ve funkci apozice objevuje např. ve výpovědi - *Měla jednu slabinu: vždy všem uvěřila.* Jednu a tu samou myšlenku můžeme vyjádřit několika způsoby a to tak, že v aponovaném výrazu vždy využijeme jiného slovního druhu, vedlejší nebo hlavní věty:

*Po otci má jen jedno: **opovrhování penězi*** (substantivum)

*Po otci má jen jedno: **opovrhuje penězi*** (hlavní věta)

*Po otci má jen jedno: **že opovrhuje penězi*** (vedlejší věta) ⁵⁾

Členy v apozičním vztahu mohou být někdy spojeny výrazy: *to jest (tj.), totiž, a to.* Jsou to výrazy, které jsou obecně řazeny ke spojkám jakožto ke slovnímu druhu, toto tvrzení je ovšem sporné. Tyto prostředky explicitně vyjadřují to, že výrazy v apozičním vztahu odkazují k jedné a té samé skutečnosti, např.: *Byl se skládal ze čtyř pokojů, tj. z ložnice, z pracovny, z dětského pokoje a z pokoje pro hosty.* ⁶⁾ V daném případě by se mohlo využít i výrazu *totiž*, protože zde by nabýval povahy vysvětlovací.

⁵⁾ ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba: vysokoškolská příručka*. 2. vyd., (v SPN 1. vyd.). Praha: SPN, 1966, s. 354

⁶⁾ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*, 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 221

Prvky v apozičním spojení je také možné někdy zaměnit a užít stejného „spojovacího“ výrazu *tj.*, např.: *Byt se skládal z ložnice, z pracovny, z dětského pokoje a z pokoje pro hosty, tj. ze čtyř pokojů.* Z uvedeného příkladu je patrné, že výraz *to jest (tj.)* se může vypustit, aniž by se změnil smysl věty. Výrazu „*to jest*“ se hojně využívá v případech, kde první výraz je obecnější a další je konkrétnějšího charakteru, např.: *Narodila jsem se před 30 lety, tj. roku 1985.* Výrazu „*totiž*“ se užívá, pokud chceme vysvětlit jistou skutečnost či ji uvést na pravou míru. Tudiž by se výrazu „*totiž*“ mohlo užít i v uváděném příkladu – vysvětlujeme zde, že se dotyčná narodila v roce 1985.

Výraz *tj.* nemůže být užít vždy. Nevyužívá se ho tehdy, pokud je aponovaný výraz nějakým titulem, hodností či autorstvím. Používáme tedy spojení „*Karel IV., Otec vlasti*“ nikoli „*Karel IV., tj. Otec vlasti.*“⁷⁾

Apoziční vztah je budován na determinaci (určování), lépe řečeno na konkretizaci jednoho výrazu druhým. Již výše bylo řečeno, že výrazy nemusejí být vždy plně synonymní. Významová základna apozičního vztahu může být různě modifikována nebo může obsahovat různé odstíny speciální. K signalizaci těchto modifikací či odstínů slouží prostředky, které jsou nesprávně považovány za spojky.

⁷⁾ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*, 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 222

3.1 TYPY APOZIČNÍCH VZTAHŮ

Mezi základní typy apozičních vztahů s odstínem patří zahrnutí čili inkluze a shrnutí neboli sumarizace. V rámci zahrnutí můžeme rozlišovat dva podtypy: výčet čili exemplifikaci a vytčení neboli exponování. Výrazy, které jsou v aponované skupině, jsou významově užší než základový prvek.

1) Zahrnutí

a) výčet

Při použití výčtu bývá aponovaný výraz většinou několikanásobný. Výčet může být uzavřený nebo neuzavřený. U neuzavřeného výčtu je aponovaný výraz uvozen slovy **např., jako např., jako (je), tak, třeba**. Před těmito „spojovacími“ výrazy může být užito ještě výrazu *tj. (to jest)*. *Byla mu podávána jídla v hospodě obvyklá, (tj.) např. vepřové se zelím, svíčková, uzené s hráškem aj.*⁸⁾ Výrazu *tj.* může být užito nebo nemusí.

U uzavřeného výčtu bývá využito výrazu **a to**. Např.: *Jednání se zúčastnili představitelé vyšších odborových orgánů, a to předseda Krajské odborové rady, člen městského výboru a předseda závodního výboru.*⁹⁾ V tomto případě by bylo nevhodné použít spojovacího výrazu *např.*

Zatímco u výčtu neuzavřeného se na konec několikanásobného aponované výrazu přidávají výrazy *aj., apod.*, u uzavřeného výčtu je poslední člen aponovaného výrazu připojen pomocí spojky *a*.

^{8),9)} GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*, 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 223

b) vytčení

V případech, kdy výraz spadá do obecné oblasti a chceme jej určitým způsobem objasnit či blíže specifikovat, použijeme apozičního vztahu vytčení. K tomuto účelu slouží výrazy **hlavně, zejména, zvláště, především, jmenovitě, speciálně, mezi jiným i, tedy i...** I zde se může užit „spojovacího“ výrazu *to jest (tj.)* před ostatními výrazy, např.: *V mnoha severských zemích, (tj.) zejména v Norsku, Švédsku a Finsku, mají zimní sporty masovou základnu.*¹⁰⁾ Nastane-li případ, že u obecného základního prvku stojí výrazy každý, všichni, celý..., výrazu *tj.* využít nelze, např.: *Všichni účastníci byli spokojeni, zvláště náš předseda.*¹¹⁾ Chceme-li nějakou skutečnost výslovně zdůraznit, použijeme výrazy typu **tedy i, a to i**, např.: *Pracoval na tom celý rok, a to i o dovolené.*¹²⁾ Tutéž větu můžeme napsat i s výrazem **dokonce i**, přičemž nabude významu mimořádnosti či neočekávanosti.

Výše uváděné příklady dokládají skutečnost, že aponované výrazy jsou vždy jako zahrnuté do třídy pojmenované obecným výrazem. Existuje i vytčení, jehož výrazy jsou jako nezahrnuté do obecného pojmenování základního slova. K takovému vytčení se používají výrazy **s výjimkou, kromě...** *Na rodinnou oslavu přišli všichni členové, s výjimkou (kromě) babičky.*

2) Shrnutí

Jedná se o opačný typ, než je zahrnutí. V tomto případě je základový prvek významově užší a aponovaný výraz významově širší, tzn. aponovaný výraz shrnuje celkové vyjádření v přecházející větě. K tomuto účelu se využívají výrazy **slovem, zkrátka, prostě, jednoduše...** Např.: *Neměla ráda sáňkování, lyžování, bruslení, zkrátka všechny zimní sporty. Starala se o ně od rána do večera, prostě celý den.*

^{10),11),12)} GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny*, 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 223

Někdy se vyčleňují ještě specifické druhy apozičního vztahu. Jedná se o spojení ztotožňující a rektifikační.

a) ztotožnění = identita

O takovýto vztah se jedná v případě, když se použijí dva výrazy, které jsou navzájem synonymní, tedy které jsou se stejným lexikálním (slovním) významem. Mezi prostředky, kterými je tento vztah vyjadřován, patří **neboli, čili, alias, jinak též, jinak řečeno...** Např.: *tvarosloví čili morfologie, Karel Novák řečený divoch, podstatná jména jinak též substantiva*. V některých případech lze i v tomto vztahu využít výrazu *tj.*

b) oprava = rektifikace

O spojení rektifikační se jedná v takovém případě, kdy první výraz je nepřesný, nejasný a pomocí druhého výrazu se koriguje, zpřesňuje, uvádí na pravou míru, výstižněji vyjadřuje. Používají se zde výrazy typu **jinak řečeno, či lépe, či vlastně, přesněji...** Např.: *Jeli jsme do vesnice, či vlastně menšího města; S vaším přístupem, přesněji řečeno s vaší leností, to daleko nedotáhnete.*

Přístavek má též mnoho společného i s jinými větnými vztahy.

Přístavek specializující, o němž se zmíníme později, má shodné rysy s determinací. Shodují se v tom, že základní, bázový pojem bývá dalším výrazem přesněji určován. V některých případech má přístavek význam příslovečný příčinný, např.: **Petr, dobrák od kosti, vždy všem rád pomohl** (= protože byl dobrák od kosti).

S koordinací má přístavek společné to, že spojené členy mají tutéž větně-členskou platnost a stojí na stejné úrovni.

Může dojít k případům, že apoziცი provádíme až dodatečně, aby se předešlo špatnému porozumění. V tomto případě má apoziცი blízko k parentezi neboli vsuvce.

3.2 DRUHY APOZICE

Existuje několik druhů apozice. Můžeme rozlišit přístavek těsný, volný, volně připojený s některými výrazy.

- a) **apozice těsná** – *nahoře v podkroví, pan soused, dole pod kobercem*; neodděluje se čárkou či jiným spojovacím výrazem; bývá neoddělitelnou částí celého rozvitého výrazu

- b) **apozice volná** – *letos, rok po narození; Václav, kníže český*; tento druh apozice bývá oddělen čárkou nebo dvojtečkou

- c) **apozice volně připojená výrazy a to, totiž, tedy** – *některé sporty, např. fotbal a hokej; byrokracie, tj. vláda úředníků*

3.3 PŘÍSTAVEK SPECIALIZUJÍCÍ

Mezi druhy přístavek se můžeme setkat také s termínem „specializující přístavek“.

„U přístavku specializujícího označuje druhý člen onu část představy, vyjádřené prvním členem, pro niž platí učiněná výpověď.“¹³⁾ Za specializující přístavek lze pokládat i spojení „hora Říp“. Záleží však na stanovisku, které k tomu zaujmeme. Z dnešního stanoviska to označuje specializaci, ale vývojově je to chápáno jako dvojí označení téže věci. Dříve lidé označovali objekty pouze jako „hora, kopec, řeka“ atd. Teprve tehdy, když se setkali s jinými podobnými objekty, vznikla nutnost dané objekty blíže a přesněji pojmenovat, tedy specifikovat.

V rámci tohoto typu přístavku můžeme rozlišit přístavek specializující substantivní a příslovečný.

Do substantivní skupiny bychom mohli zařadit příklady typu: „Člověk akrobat rád skáče přemety. Pes dingo. Praha – Veleslavín.“

V rámci příslovečného přístavku specializujícího můžeme doložit tyto příklady: „v Praze na Pankráci; v koupelně pod zrcadlem; loni v březnu; dnes ráno; odpoledne ve čtyři hodiny.“

¹³⁾ ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba: vysokoškolská příručka*. 2. vyd., (v SPN 1. vyd.). Praha: SPN, 1966, s. 369

3.4. NĚKTERÉ OTEVŘENÉ PROBLÉMY VZTAHUJÍCÍ SE K APOZICI

Problematika týkající se apozičních skupin a vztahů je bezesporu jednou z nejkomplicovanějších v české syntaxi. Vyplývá to ze skutečnosti, že složky apoziční skupiny jsou významově rozdílné (každá složka vyjadřuje tutéž skutečnost, avšak každá různým, jiným způsobem), avšak výrazově jsou v podstatě rovnocenné. Zde se poté nabízí otázka, který člen z takovéto skupiny je jejím základem? Pro zodpovězení takovéto otázky je velice obtížné najít objektivní ukazatel. Je možno postupovat lineárním způsobem a za základní člen považovat výraz, který stojí na prvním místě. Tento postup však vyvolává otázku: „Co vedlo autora k tomu, aby skutečnost vyjádřil ještě jednou?“

Po určení základu apoziční skupiny dochází zpravidla k tomu, že druhý člen ve skupině je v některých typech kvalifikován jako přívlastek, zvláště pokud tomu odpovídá slovosled či umístění intonačního centra. Pojetí a řazení některých typů adordinace, resp. apozice jako přívlastkových zčásti zastírá jejich specifičnost. „*V rámci zde přijatého pojetí je proto lépe považovat adordinační skupiny za útvary sui genesis.*“¹⁴⁾

Přesto ani v tomto „vlastním druhu“ není popis tohoto vztahu bez problému. Není vždy snadné určit, co je propozičním predikátem. O určení tohoto predikátu nelze pochybovat v případech, kdy oběma složkami jsou substantiva obecná a jeden z členů hodnotí a ve spojení nemůže mít referenční funkci.

Velmi problematické jsou skupiny, které obsahují jméno vlastní a jméno obecné, např. *hrad Kost, město Plzeň, řeka Vltava*. Pokud tyto skupiny nebudeme považovat za sousloví, za predikát determinující je lépe považovat jméno obecné a roli nositele (funkci referenční) připisovat jménu vlastnímu.

¹⁴⁾ DANEŠ, František; HLAVSA, Zdeněk; GREPL, Miroslav a kol. *Mluvnice češtiny(3) Skladba*, 1. Vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1987, s.434

4 KRITÉRIA ZKOUMÁNÍ

Výše zmiňovaný přehled základních typů apozičních vztahů tvoří východisko pro naši vlastní analýzu. Na základě definice a rozdělení druhů a typů apoziční, vymezujeme několik následujících kritérií zkoumání:

- a) V rámci obecně pojatého typu výčet rozlišujeme výčet uzavřený, výčet neuzavřený. Současně si všímáme rozsahu jednotlivých aponovaných výrazů – tedy toho, kolik členů tvoří několikanásobný aponovaný výraz. Eventuálně sledujeme také frekvenci jednotlivých uvozovacích výrazů. Všímáme si, pomocí kterých prostředků je výčet neuzavřený ukončen.
- b) Dalším typem apozičního vztahu, kterému budeme věnovat pozornost, je vytčení. V rámci této problematiky si budeme všimát frekvence jednotlivých výrazů, které objasňují či specifikují danou skutečnost. Dále si budeme všimát toho, zda se v textu vyskytují takové věty, v nich je užito vytčení za účelem zdůraznění nějaké události či skutečnosti. V rámci tohoto typu existuje takové vytčení, které má charakter „vynětí, tedy jakéhosi opomíjení“ nějaké osoby, skutečnosti, události. I tento jev se stane součástí našeho zkoumání.
- c) Další typ apozičního vztahu - shrnutí – je jedním z mnoha bodů naší analýzy. V rámci tohoto typu si budeme všimát frekvence uvozovacích výrazů, které mají za úkol shrnout celkové předešlé vyjádření. Všímáme si toho, zda je dřívější vyjádření shrnuto jedním či více výrazy. Okrajově věnujeme pozornost také tomu, která zájmena jsou užita (a zda vůbec) u uvozovacích výrazů.
- d) Specifickým druhem apozičního vztahu je ztotožnění. Tomuto jevu se budeme věnovat v následujícím kritériu. Všímáme si frekvence užitých prostředků, které označují tento stav. Pozornost věnujeme také tomu, kolik synonymních členů

vstupuje do apozičního vztahu, zda se jedná o dvojice, trojice atd., všímáme si tedy rozsahu. Rovněž zhodnotíme slovní druhy, které vstupují do vzájemného vztahu ztotožnění.

- e) Dalším specifickým druhem apozičního vztahu, o němž jsme se již dříve zmínili, je oprava neboli rektifikace. V tomto případě si budeme všimnout frekvence jednotlivých uvozovacích výrazů, pomocí nichž je první člen korigován či zpřesňován. Dalším bodem v naší analýze bude sledování výrazů, které jsou zpřesňovány. Přesněji řečeno, budeme si všimnout jednotlivých slovních druhů, které jsou pomocí tohoto druhu apoziční vysvětlovány. Pozornost věnujeme také tomu, zda se v aponované části opakují některé výrazy z předcházejícího sdělení.
- f) V dalším kritériu se dostáváme již k samotným druhům apoziční. Jedním z nich je apoziční těsná. V tomto případě se soustředíme na to, zda se jedná o apoziční substantivní či příslovečnou. V rámci příslovečné apoziční můžeme jednotlivé výrazy dále rozčlenit na příslovečnou místní, časovou atd.
- g) U apoziční volné si všímáme frekvence interpunkčních znamének, která jsou užitá. Sledujeme míru zastoupení spojovací čárky, čárky nebo dvojtečky.
- h) V rámci apoziční, která je volně připojena výrazy **a to, totiž, tj., tedy**, si všímáme frekvence jednotlivých „spojovacích“ prvků.

5 METODY A CÍL PRÁCE

V praktické části této práce vycházíme z kritérií, která jsme si již dříve stanovili. V potaz bereme všechna kritéria.

U výčtu rozlišujeme výčet uzavřený a neuzavřený, sledujeme frekvenci jednotlivých uvozovacích výrazů. U výčtu neuzavřeného sledujeme frekvenci jednotlivých výrazů, pomocí kterých je tento vztah uzavřen.

V rámci vytčení, které spadá pod zahrnutí neboli inkluzi, si všímáme frekvence jednotlivých výrazů, které zpřesňují jistou skutečnost. U tohoto apozičního vztahu se snažíme zachytit podstatu vytčení, zdůvodnit, proč autor volil použití tohoto vztahu.

U shrnutí sledujeme také frekvenci jednotlivých uvozovacích výrazů, které shrnují předešlá tvrzení či vyjádření. Všímáme si též rozsahu, tedy toho, kolika členy je tento apoziční vztah vyjádřen.

Ztotožnění neboli identita je považováno za specifický druh apozičního vztahu. U tohoto jevu si všímáme frekvence prostředků, které značí tento stav. Pozornost věnujeme i rozsahu – tedy počtu členů, které vstupují do apoziční skupiny.

Rozlišujeme dva specifické druhy apozičního vztahu. O prvním jsme se již zmínili, druhým specifickým vztahem je oprava neboli rektifikace. U tohoto vztahu sledujeme frekvenci jednotlivých výrazů, které zpřesňují předcházející tvrzení.

U jednotlivých druhů apozie si všímáme především interpunkčních znamének, která jsou v daném vztahu užita.

Praktická část práce je založena na rozboru textů. Celkem jsou analyzovány čtyři texty různých oborů – psychologie, lékařství, lingvistika a chemie. Každá věda se specializuje, zaměřuje na něco jiného. Tím pádem získáváme širší náhled na zkoumaný problém.

Psychologie je věda, která studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění. Lékařství (medicína) je věda o zdraví, stavech a chorobných procesech člověka, o způsobech léčení a předcházení nemocem. Lingvistika neboli jazykověda je věda zkoumající přirozený jazyk. Chemie je věda, která se zabývá vlastnostmi, složením, přípravou a strukturou organických i anorganických látek.

Z každé odborné publikace, která se vztahuje k danému oboru, je vybrán text o rozsahu 100 syntaktických celků (ukázky viz příloha). Celkový jazykový materiál tedy čítá 400 syntaktických celků, přičemž každý text je analyzován na základě výše zmíněných kritérií.

Vlastní analýze předcházela výběr vhodného jazykového materiálu. Podmínkou bylo, že texty musejí být psány v rámci odborného funkčního stylu. Jelikož odborný styl má několik různých podstylů – styl vědecký (teoretický), styl prakticky odborný, texty populárně naučné, učební styl, styl esejistický – nečinilo potíže najít odpovídající texty.

Publikace, ze které byl převzat komunikát týkající se lékařství, je určena především psychologům, studentům medicíny, praktickým lékařům i pacientům. Publikace psychologie je určena především studentům daného oboru a psychologům. Kniha Anorganická chemie je určena pro pedagogickou fakultu, tudíž pro všechny, kteří na fakultě působí – ať už se jedná o studenty či profesory. Publikace Úvod do studia literatury se obrací hlavně na vysokoškolské studenty, ale její autor Josef Hrabák pevně doufá, že ji využije i široká veřejnost, zvláště pak učitelé.

Před vlastní analýzou je třeba si stanovit jisté hypotézy, předpoklady.

Rozebírané texty jsou voleny z takových oborů, ve kterých je zastoupena vysoká míra cizích slov či termínů. V medicíně či psychologii se setkáváme též s latinským názvoslovím. Tudíž se dá předpokládat, že jednotlivé výrazy budou vysvětlovány, nahrazovány synonymy či jinými výrazy. Největší zastoupení by tedy mohla mít identita neboli ztotožnění jakožto jeden z apozičních vztahů.

Dále bychom mohli očekávat vysoké zastoupení výčtu. Ať už výčtu uzavřeného či neuzavřeného. Ve všech analyzovaných oborech se vyskytují témata, která vybízejí k tomu, aby autor poskytl čtenáři výčet některých jevů, uvedl určité příklady.

Oprava neboli rektifikace bude zcela jistě také zastoupena, ale zřejmě to nebude v takové míře jako ztotožnění či výčet. Bude využívána tam, kde autoři budou chtít zpřesnit svá vyjádření, aby případně nedošlo k mylnému pochopení ze strany čtenářů.

Můžeme předpokládat, že se bude často objevovat také shrnutí. Vyjdeme-li z předpokladu, že autoři budou velmi často používat výčet, můžeme se domnívat, že jednotlivé výrazy budou chtít shrnout do nějakého celku, závěru a využijí k tomu právě tento apoziční vztah.

Za základní metodický postup této práce je zvolena analýza čili rozbor jednotlivých textů. Komunikáty se analyzují na základě předem zvolených kritérií. Každý text je následně popsán od nejvíce zastoupeného vztahu až po vztahy, které jsou v daném textu zastoupeny minimálně či vůbec. Popis zastoupení jednotlivých apozičních vztahů je tedy prováděn sestupně.

Následuje metoda syntézy. Dílčí „výsledky“ z jednotlivých oborů jsou dány dohromady, jsou sloučeny. Na základě syntézy dostaneme celkové zastoupení jednotlivých typů apozičních vztahů v analyzovaných komunikátech funkčního odborného stylu.

Cílem práce je celková analýza zmiňovaných textů z hlediska výskytu apozičních vztahů, frekvence jednotlivých uvozovacích výrazů a frekvence jednotlivých typů apozice. Za dílčí cíl práce je považováno zjištění, ve kterém z analyzovaných oborů je nejvyšší výskyt apozičních vztahů. Zároveň se snažíme uvést důvody, proč tomu tak je – proč se v některém oboru vyskytuje více apozičních vztahů.

6 VLASTNÍ ANALYTICKÁ ČÁST

6.1 PSYCHOLOGIE

První analyzovaný text je vybrán z oblasti psychologie. Komunikát byl vybrán z odborné publikace M. Nakonečného – Úvod do psychologie. Rozsah analyzovaného textu čítá 100 syntaktických celků. Text byl rozebírán dle předem stanovených kritérií.

V textu, který se věnuje problematice psychologie, má největší míru zastoupení výčet, který spadá pod apoziční vztah zahrnutí neboli inkluzi. V rámci obecně pojatého typu výčet jsme rozlišili výčet neuzavřený a výčet uzavřený. V analyzovaném textu převládá o nepatrný rozdíl výčet uzavřený. Co se týče počtu členů aponovaného výrazu, nejčastěji zaznamenáváme dva členy, např.: „*ego-defenzivními mechanismy*“, *jako je např. racionalizace, projekce; komplexní způsoby chování jako jsou např. hraní tenisu nebo hudby; na omezenost behavioristického pojetí lidské psychiky, např. v oblasti osvojování a užívání mluvené řeči; z celé řady hledisek: vývojového, strukturálního.*

Místy jsou zastoupeny tři členy v aponovaném výrazu – z *humanistické psychologie se pod vlivem zejména orientálního esoterismu (buddhismu, hinduismu, taoismu); duševní život člověka je výsledkem interakcí tří „psychických aparátů“: první reprezentují libidózní pudy, druhý reprezentuje osobní morálku a třetí aparát či instanci představuje „já“.*

Najdeme zde však i takový výčet uzavřený, který obsahuje v aponovaném výrazu čtyři členy - *V psychologii se dosud utvořily čtyři cesty, či směry v pojetí lidské psychiky a předmětu psychologie: psychoanalýza, behaviorismus, fenomenologická či humanistická psychologie a kognitivní (lépe kognitivistická) psychologie.; zkoumání kognitivních funkcí (procesů sběru, zpracovávání, užívání a vytváření nových informací).*

Co se týče „uvozovacích“ výrazů, u výčtu uzavřeného se setkáváme nejčastěji s výrazem *např.*, jiné výrazy zde prakticky nenalezneme – aponované výrazy jsou uzavírány do závorek či před samotným výčtem nacházíme symbol dvojtečky.

Výčet neuzavřený je také početně zastoupen. I zde zaznamenáváme dvojici aponovaných členů jako nejčastější způsob vyjádření výčtu neuzavřeného – v *obsahu snů* či v tzv. „*chybných úkonech*“ (jako jsou **překnutí, zapomenutí a další**); lze je studovat i z hlediska různých věd, **např. sociologie, ekonomie a dalších**; chování, které je „odměňováno“ (vede k získání **potravy, úniku z bezpečné situace atd.**); sexuální konflikty mohou být **např. transformovány v umělecké, básnické a jiné činnosti**.

Nalezneme zde i takové výčty neuzavřené, které obsahují více členů. Okrajově jsou zde zastoupeny 4 členy – *k humanisticky orientovaným psychologům jsou někdy počítáni i V. E. Frankl, E. Fromm, „daseinsanalytikové jako L. Binswanger, M. Boss a další*.

6 členů v aponovaném výrazu jsme zaznamenali pouze v jednom jediném případě - *celospolečenských činností, jako je např. výchova, výroba, zdravotnictví, tzv. pomáhající profese (sociální práce), soudnictví, doprava atd.*

Nejčastějším „uvozovacím“ výrazem je i zde výraz *např.*

U výčtu neuzavřeného si všímáme i výrazů, pomocí kterých je tento vztah uzavřen. Mezi nejfrekventovanější výrazy patří *a další, atd.*, okrajově se setkáme i s výrazem *a jiné*. *Sexuální konflikty mohou být např. transformovány v umělecké, básnické a jiné činnosti; jako jsou překnutí, zapomenutí a další; z hlediska různých věd, např. sociologie, ekonomie a dalších; různou intenzitou (množství přečtených knih, množství peněz a času vynaložených na opatrování a čtení knih atd.); celospolečenských činností, jako je např. výchova, výroba, zdravotnictví, tzv. pomáhající profese (sociální práce), soudnictví, doprava atd.; psychologické poznatky umožňují efektivní řízení činnosti lidských zdrojů ve výrobních a jiných organizacích, např. řízení pracovní motivace atd.*

Druhým nejpočetněji zastoupeným apozičním vztahem je ztotožnění neboli identita. Zde si všímáme toho, kolik členů do tohoto vztahu vstupuje. Do vztahu ztotožnění nejčastěji vstupuje jeden člen bázový, další je člen aponovaný. Z naší analýzy vyplývá, že aponovaný člen bývá obvykle jednočlenný - *oblast kognice (poznávání); dané (vrozené); aparát či instanci; pudem k slasti („libido“); fenomenologicky či humanisticky orientovaný psycholog; sebeaktualizace (seberealizace); „drive“ (popud).*

Pouze ojediněle lze nalézt případy, kdy do vztahu ztotožnění vstupuje více výrazů – *formy (principy, mechanismy); racionalizace (odůvodňování či ospravedlňování)*.

Z prostředků, které označují tento vztah, jsou nejvíce zastoupeny závorky. Synonymní výraz je dán v závorkách ihned za bázový. Dále je využito výrazu *či*.

V rámci ztotožnění se nejčastěji setkáme s tím, že jeden výraz je cizího původu a jeden původu českého – *kognice (poznání); „drive“ (popud); zvnitřnění (interiorizace); intencí (plánem); teorie informace a řízení (kybernetikou)*. Dle příkladů je patrné, že není pevně dané, který výraz má být uveden v závorce, zda výraz cizího či domácího původu. Převládajícím slovním druhem, který vstupuje do vztahu ztotožnění, je podstatné jméno. Nalezneme zde však i příklady, kdy synonymní dvojici tvoří jména přídavná.

Na základě analyzovaného textu můžeme doložit i několik příkladů apozice volně připojené různými výrazy. *Člověk má snahu být tím, kým může být, tj. snaží se o rozvíjení svého lidského potenciálu; druhy „duchovního života člověka“, tj. různé druhy transcendence; utvářeno učením (tj. individuální zkušeností); jako systém zvyků, tj. naučených tendencí reagovat v určitých situacích; analýzu mentálních struktur a chování, tj. na identifikaci jejich složek a vztahů mezi nimi; proti „počítačové metafoře v psychologii“, tj. proti analogizování činností mozku a počítače.*

Z uvedených příkladů je patrné, že de facto jediný výraz, který apozici připojuje, je *tj.* (*to jest*). Apozice je buď volně připojena hned za bázovým vyjádřením pouze pomocí čárky, nebo je vložena do závorek, což dokládá pouze jediný příklad.

Další apoziční vztah, který je zde zastoupen, je oprava neboli rektifikace. Tento vztah je zde zastoupen v nepatrném množství v porovnání se vztahy předcházejícími. *Kognitivní (lépe kognitivistická) psychologie; aspektů, resp. činitelů; neopozitivismu (resp. logickému empirismu), v podstatě biologicky (resp. naturalisticky); frustrace sexuality, resp. „vnitřní konflikty“.*

Nejčastějším výrazem, kterým jsou první výrazy zpřesňovány, upravovány a korigovány, je výraz *resp.* Pouze v jediném příkladě zaznamenáváme výraz *lépe*. Na základě těchto příkladů není zcela jasně vyhraněné, zda zpřesňující výraz má být

umístěn v závorkách či nikoliv. Ve zmíněných příkladech se setkáváme s oběma variantami. Ze slovních druhů, které vstupují do tohoto vztahu, jsou nejčastěji zastoupena podstatná jména, přídavná jména, ojedinele i příslovce.

U apozice volné můžeme doložit pouze dva příklady. *Jeden z významných představitelů kognitivistické psychologie, H. Gardner; její zakladatel, vídeňský psychiatr, S. Freud.* V obou případech je apozice volná oddělena pomocí čárek. Obsah apozice volné podává doplňující informace jak o H. Gardnerovi, tak o S. Freudovi.

V textu najdeme pouze jediné zastoupení apozičního vztahu vytčení, které svou povahou spadá pod apoziční vztah zahrnutí. V uváděném příkladu je užito výrazu „zejména“ za účelem zvýraznění dané složky - *že duševní život člověka, zejména jeho chování je....*

Zajímavým zjištěním se jeví fakt, že v textu, který se zabývá psychologií, nebyl nalezen apoziční vztah shrnutí nebo apozice těsná. Autor publikace zde sice shrnuje nějaké své poznatky, ale nevyužívá k tomu apozičních vztahů. K vyjádření shrnutí použije samostatný syntaktický celek – *Zásadně lze rozlišit strukturalistický a funkcionalistický přístup; první klade důraz na analýzu mentálních struktur chování, tj. na identifikaci jejich složek a vztahů mezi nimi; druhý zdůrazňuje analýzu psychických procesů z hlediska jejich adaptivní funkce. **Oba tyto přístupy se doplňují, obvykle se však klade důraz na jeden z nich.*** Poslední výpověď zde slouží jakožto celkové shrnutí výpovědí předcházejících. Výraz „*oba tyto přístupy*“ je výrazným prostředkem koherence textu.

6.2 MEDICÍNA, LÉKAŘSTVÍ

Druhý analyzovaný text je z oboru lékařství. Úryvek textu byl vybrán z publikace Laury Janáčkové – Bolest a její zvládání. Rozsah textu je totožný s textem přecházejícím, čítá tedy také 100 syntaktických celků.

Na základě analýzy má nejčtenější zastoupení v tomto oboru bezesporu ztotožnění neboli identita. Aponovaný výraz stojí za řídícím výrazem a nejčastěji je umístěn do závorek. Co se týče počtu členů, nejčastěji se v rámci tohoto vztahu setkáváme s jedním výrazem báзовým a jednočlenným aponovaným výrazem. *Koky (bakterie); zubního kazu (caries); okostici (periost); mízní (lymfatické) uzliny; zánět mezizubní dásně, tzv. papily (pappilitida); druhotné (sekundární); trojklanného nervu (trigeminu); prostý opar (herpes simplex); tzv. zánět zubního lůžka (alveolitis).*

V předcházejících příkladech jsme v závorkách nacházeli pouze aponovaný výraz. Z analyzovaného textu můžeme doložit i takové příklady, kde se v závorkách kromě aponovaného výrazu vyskytují ještě další slova, případně zkratky. Takových příkladů je však velmi málo. *K otěru (tzv. abrazi); kandidóza (jinak též moučnivka).*

Vztah ztotožnění zde není vyjádřen pouze pomocí závorek, nalezneme i případy, kdy aponovaný výraz následuje za pomlčkou. *Zánět ozubice – periodontitida; zhoršenému otevírání úst – kontraktuře.*

Do vztahu identifikace ojediněle vstupuje i více členů než pouze dva. *Třetích stálých stoliček (molárů), známých také pod názvem zuby moudrosti nebo tzv. osmičky.*

Do vztahu ztotožnění vstupuje nejčastěji český výraz a výraz latinského původu. Medicína je založena hlavně na latinském názvosloví, tudíž zjištění, že identifikace je nejfrekventovanějším apozičním vztahem, nás nepřekvapí.

Ze slovních druhů zde převládají podstatná jména. Do vztahu ztotožnění dále vstupují i jména přídavná.

Druhým apozičním vztahem, který se zde vyskytuje nejvíce, je výčet, jenž spadá pod apoziční vztah zahrnutí. Větší míru zastoupení zaznamenáváme u výčtu uzavřeného. Co se týče počtu členů, které tvoří několikanásobnou apoziční skupinu, setkáváme se převážně s dvojicí výrazů. *Díky tlakovým podmínkám (při potápění nebo létání); technické podněty (teplo, chlad); kolikového charakteru (jako například u žlučnickového či ledvinového zánětu).*

V rámci tohoto vztahu jsme analyzovali i více členů, které tvoří několikanásobnou apoziční skupinu:

3 členy – *pohlavních chorob (syphilis, TBC, AIDS)*

4 členy – *bolest je ostrá až vystřelující (do ucha, oka, spánku či do krku)*

5 členů – *s oslabeným organismem (s poruchou imunity nebo s diabetes mellitus, nedostatkem vitamínu B, nedostatkem železa, malnutricí)*

8 členů – *příznaky jiných chorob – při záškrtu, spalničkách, planých neštovicích, zarděnkách, spále, tyfu, paratyfu a mononukleóze*

Z příkladů je patrné, že uzavřený výčet se nejčastěji vyskytuje v závorkách, pouze v jediném případě se před samotným výčtem objevuje symbol pomlčky.

Téměř vůbec zde nezaznamenáme uvozovací výrazy. Pouze u jediného příkladu se objevuje výraz *například*.

Výčet neuzavřený je zde zastoupen pouze jedním příkladem – *zjistitelnou a léčitelnou příčinu, například zánět zubního nervu, záněty vedlejších dutin, oka a jiných orgánů*. Zde se vyskytují tři členy, které tvoří několikanásobnou apoziční skupinu. U těchto členů se vyskytuje uvozovací výraz *například*. Výčet neuzavřený je ukončen výrazem *a jiných*.

Dalším typem apozičního vztahu, který se v textu vyskytuje, je vytčení spadající též pod apoziční vztah zahrnutí. Tento vztah zde zachycujeme v několika různých příkladech. *Je vyvolána podrážděním citlivého místa na ústní sliznici nebo na kůži obličeje, a to i pouhým dotykem.* V tomto případě jde o výslovné zdůraznění toho, že bolest může být vyvolána už pouhým dotykem. *Zvláštní skupiny bolestí jsou bolesti vznikající změnou tlaku při letu ve výškách, zejména při stoupání či poklesu, nebo při potápění.* Zde jde o bližší specifikování či objasnění toho, v jaké fázi letu může docházet k bolestem. *Zde dochází rychle k otěru, zvláště při nesprávném způsobu čištění zubů...* Tento příklad dokládá, kdy dochází nejčastěji k otěrům. *Při zánětu papily jsou také citlivé zuby v jejím sousedství, a to na nákus i poklep.* Zaznamenáváme celkem tři různé prostředky, pomocí kterých je dosahováno apozičního vztahu vytčení. Ve dvou případech se jedná o výraz *a to*, v jednom případě je užito výrazu *zvláště* a je zde zastoupen i výraz *zejména*.

Menší míru zastoupení shledáváme u specifického druhu apozičního vztahu, a to opravy neboli rektifikace. *Jeho druhou a třetí větev (čili horní a dolní čelist a oblast očníce); zánět měkké tkáně, tedy zubní dřeň; okolo jehož kořene (a tedy i v zubním lůžku); okolo zubní korunky, tedy z dásně a sliznice; ortodontické fixní (tedy k zubu napevno přichycené).* Z uvedených příkladů můžeme dojít k závěru, že k vyjádření vztahu opravy je zde užito především výrazu *tedy* (*a tedy*), pouze v jediném příkladu se vyskytuje výraz *čili*. Ve všech vyjádřeních je první člen zpřesňován, doplňován, vysvětlován či uváděn na pravou míru. Nejčastěji jsou zpřesňována, opravována podstatná jména, nalezneme zde však i opravu u přídavného jména.

V celém analyzovaném textu se nachází pouze tři příklady apoze volné. *Bolest postihuje oblasti, které inervuje trojklanný nerv, jeden z hlavových nervů, a to nejčastěji jeho druhou a třetí větev.* Apoze volná je v tomto případě z obou stran oddělena čárkami a blíže nás informuje o trojklanném nervu. *Původcem je Candida albicans – zvláštní druh plísně.* V tomto případě je apoze volná vyjádřena pomocí pomlčky, ale funkci zde nalezneme stejnou jako v předcházejícím případě – podává bližší informace o předchozím výrazu. *Bolest vychází ze zubní dřeň, což je nervově-cévní svazek, který obsahuje nerv, krevní a lymfatické cévy.* Zde je apoze volná opět oddělena čárkami a blíže objasňuje, identifikuje předcházející tvrzení, tedy zubní dřeň.

Co se týče apozičního vztahu shrnutí, ani v textu, který se týká lékařství, nezaznamenáváme žádný takový příklad. Autor zde neshrnuje veškeré své poznatky do obecného pojmenování, tudíž nevyužívá tohoto vztahu. Podobně zde nenacházíme žádné příklady apoziční těsné či apoziční volně připojené různými výrazy.

6.3 CHEMIE

Třetí analyzovaný komunikát pochází z oboru chemie. Výňatek textu je převzat z publikace Anorganická chemie od Vladimíra Pavelky a Alexandra Schütze. Celkem je analyzováno 100 syntaktických celků.

I u popisu textu tohoto oboru začneme nejpočetněji zastoupeným apozičním vztahem. Tím je bezesporu ztotožnění neboli identita. Do tohoto vztahu vstupují nejčastěji dvojice výrazů. *Reality neboli matérie; forma matérie (objektivní reality); tímto souhrnem vlastností neboli svou kvalitou; homogenní (stejnorodá); heterogenní (různorodá); základních částic látek (molekul); ty látky se nazývají látky chemicky čisté nebo chemická individua; izotopy (nebo též nuklidy); chemicky nestejně atomy neboli atomy různých prvků; sloučeniny podvojně nebo binární; sloučeniny potrojně nebo ternární.*

Nejčastěji je vztah ztotožnění vyjadřován pomocí závorek. Pokud je vztah identity vyjádřen bez pomoci těchto symbolů, užívá se nejčastěji „uvozovacího“ výrazu *nebo* případně *neboli*. Ojedinele zde nalezneme případ, kdy se aponovaný výraz umístí do závorek a ještě se k němu přidá jiný člen – *izotopy (nebo též nuklidy)*.

Z příkladů je patrné, že nejčastěji se jedná o synonymní dvojici přídavných jmen, dále jsou zde zastoupeny dvojice, které tvoří podstatná jména. Jiné slovní druhy do tohoto vztahu nevstupují.

Z dalších apozičních vztahů má druhou největší míru zastoupení výčet, konkrétně výčet neuzavřený. Z celkové analýzy vyplývá, že nejčastěji se zde setkáme se třemi členy, které vstupují do tohoto vztahu. *Hmotná tělesa, např. cihla, kapka vody, balón naplněný plynem apod.; je to např. hustota, tvrdost, tepelná nebo elektrická vodivost apod.; vynikající přírodovědci, jako M. V. Lomonosov, A. L. Lavoisier, J. Dalton a jiní.*

Ojediněle v textu najdeme i výčty neuzavřené, jež čítají více členů:

5 členů – *V této všezahrnující objektivní realitě můžeme vymezit jednotlivé materiální objekty, jako je např. planeta sluneční soustavy, krystal soli kamenné, kostka cukru či jiné hmotné těleso, libovolně vymezená část zdánlivě prázdného meziplanetárního prostoru, částice atomových rozměrů apod.*

7 členů - *Ze zkušenosti známe dobře např. vzájemnou odlišnost vlastností látek, jako je železo, voda, mosaz, vzduch, dřevo, bakelit, žula apod.*

Co se týče frekvence jednotlivých výrazů, které označují výčet, nejčastěji se zde vyskytuje výraz *např.*. V některých případech se můžeme shledat i se spojením *jako je např.*, *je to např.* nebo pouze s výrazem *jako*.

U výčtu neuzavřeného si dále všímáme výrazů, pomocí nichž je tento vztah ukončen. Ve zmíněných příkladech má největší míru zastoupení výraz *apod.* – analyzujeme ho ve všech případech, kromě jediného. Pouze v jediném případě je užito jiného výrazu na konci řady, konkrétně výrazu *a jiní* - *vynikající přírodovědci, jako M. V. Lomonosov, A. L. Lavoisier, J. Dalton a jiní.*

Z předem stanovených kritérií je druh apozice volně připojené výrazy dalším typem, který se vyskytuje v analyzovaném textu. Lze doložit několik příkladů. *Mohou být u různých těles (tj. v různých konkrétních případech); o poznání konkrétní materiální náplně hmotných těles, tj. o poznání látek a jejich vlastností; přímá předchůdkyně chemie – alchymie; ke změně kvality, tzn. k přeměně látek v látky jiné; vhodnou fyzikální metodou (tj. metodou, která nemá za následek porušení stavby jednotlivých molekul).*

Z příkladů je patrné, že nejčastějším způsobem vyjádření apozice volně připojené je výraz *tj. (to jest)*. V menší míře jsou zastoupeny jiné možnosti vyjádření – výraz *tzn.* a pomlčka. Objeví se i takové případy, kdy je druh apozice volně připojené dán do závorek.

Apozice volně připojená výrazy (*tj., tzn.*) plní funkci „jakéhosi dovysvětlování“ daného tvrzení.

Dalším apozičním vztahem, který lze v textu analyzovat, je vztah vytčení. V komunikátu, který se zabývá chemickým tématem, se vyskytuje pouze několik příkladů. *Zkoumáním těchto dějů a změn látek se zabývají dvě přírodní vědy, a to chemie a fyzika; chemie má mimořádně blízký vztah ke společenské praxi, a to především k výrobě.*

V každé ukázce vztahu vytčení je užito jiného výrazu, pomocí kterého se tento vztah realizuje. Jedná se o výrazy *a to, především*. Použitím vztahu vytčení se zdůrazňuje určitá skutečnost či situace, což dokládá poslední příklad – chemie má blízký vztah ke společenské praxi jako celku, ale zcela nejbliže má k výrobě.

Na základě analýzy nacházíme v textu i příklady výčtu uzavřeného. Tento typ apozičního vztahu se zde vyskytuje však ojediněle. *Chemické děje jsou většinou vyvolány vzájemným působením dvou nebo více látek za vhodných vnějších podmínek (např. teploty a tlaku).* Zde výčet uzavřený tvoří dvojice členů, které jsou vloženy do závorek. K vyjádření tohoto vztahu je zde využito výrazu *např.*

Tyto prvky tedy mají povahu čistých izotopů; mezi jinými sem patří fluór, sodík, hliník, fosfor, arzén, jód, zlato. Do tohoto výčtu vstupuje více členů než v předcházejícím příkladě, konkrétně se jedná o sedm členů apoziční skupiny. Analyzujeme zde i jiný výraz, pomocí kterého je dosaženo daného apozičního vztahu. Jedná se o výraz *mezi jinými*.

V textu, který se věnuje chemické tematice, nalezneme i zastoupení apoziční těsné. *Symbol izotopu je tvořen symbolem určitého prvku, k němuž je jako index vlevo nahoře připsáno hmotnostní číslo. Je-li v molekule sloučeniny více atomů téhož prvku, může se jejich počet ve vzorci sloučeniny vyznačit číselným indexem vpravo dole u symbolu příslušného prvku.* Apoziční těsná není v těchto případech oddělena čárkou, je neoddělitelnou částí celého rozvitého výrazu. U tohoto druhu apoziční vycházíme z pojetí Vladimíra Šmilauera v jeho publikaci *Novočeská skladba*. Jsme si však vědomi toho, že tyto konstrukce lze charakterizovat jinak.

Z celého textu lze doložit pouze jediný příklad zastoupení apozičního vztahu opravy neboli rektifikace. *Názvy jednotlivých izotopů obsahují název (resp. symbol) prvku, s nímž se shodují chemickými vlastnostmi.* Vztah opravy je zde vyjádřen pomocí výrazu *resp.*, zpřesňující výraz je dán do závorek. Co se týče slovního druhu, který je zde korigován, jedná se o podstatné jméno.

Jediný apoziční vztah, který jsme v textu nezaznamenali, je shrnutí. Autor zde nemá potřebu shrnout své poznatky do obecného tvrzení. Jistý náznak shrnutí můžeme nalézt ve větě – *Ty látky, které obsahují různé druhy molekul lišících se navzájem svým chováním při chemických dějích, se obecně nazývají směsí.* Není zde však užito apozičního vztahu.

Dále v textu nezaznamenáváme druh apoziční volné.

6.4 LINGVISTIKA

Čtvrtý a zároveň poslední analyzovaný text je vybrán z oboru lingvistiky neboli jazykovědy. Komunikát, který jsme podrobili důkladné analýze, je převzat z publikace od Josefa Hrabáka – Úvod do studia literatury.

V analyzovaném textu má největší míru zastoupení výčet, který spadá pod zahrnutí. Konkrétně se zde nejčastěji vyskytuje výčet uzavřený. U tohoto typu apozičního vztahu věnujeme pozornost tomu, kolik členů vstupuje do aponované skupiny. Na základě analýzy jsme došli k závěru, že nejčastěji se zde vyskytují dva aponované členy – *nedá se mechanicky rozšířit na román (např. uvedením dekorativního živlu a vložením epizod); způsob typizace směřující k co největší pregnantnosti (např. Drdova Němá barikáda nebo Maupassantova Kulička); od celků velmi rozsáhlých (lyrika, epika); je dána dvojitým možným postojem ke skutečnosti (subjekt, objekt).*

Dále zde můžeme zaznamenat příklady, kdy do aponované skupiny vstupují členy tři – *tak mluvíme o povídce vůbec (tj. antické, středověké i moderní); po celky poměrně malé (reportáž, detektivní novela, báseň v próze).*

Pouze u jednoho příkladu se vyskytují čtyři členy v aponované skupině – *rysy základního rázu, a to genetického, ideového, estetického nebo morfologického.*

Pokud u aponované skupiny stojí „uvozovací“ výraz, jedná se nejčastěji o výraz *např.*, pouze u jediného případu se vyskytuje výraz *tj. (to jest)*. Často se ale také setkáváme s možností, kdy členy uzavřeného výčtu jsou dány do závorek bez těchto výrazů.

Druhým nejpočetněji zastoupeným druhem apoze je apoze volně připojená různými výrazy. Ve všech příkladech, které uvádíme, je tento druh apoze připojen pomocí výrazu *tj. (to jest)*. *K tomu však musí přistupovat i subjektivní prvek, tj. tyto společné rysy musí být opravdu pociťovány jako společné; společný čas (tj. určité vývojové periody); subjektivní moment, tj. uvědomování si žánru jako zvláštní kategorie; jde o to, zda není postoj k látce vyvolán potřebami žánru, tj. zda si žánr sám nevytváří do jisté míry obsah; a pak hledáme, co měli společného, tj. zkoumáme jejich morfologii a tematiku.*

Pouze v jediném příkladu je tento druh apozice vložen do závorek, v ostatních příkladech tomu tak není.

Další typ apozičního vztahu, který lze v textu analyzovat, je vytčení, které spadá pod zahrnutí. Z textu můžeme doložit pouze nepatrné množství příkladů. *Po té stránce je poučné studium starších poetik, **zvláště** studium literární teorie středověku, protože se naše...; zde stačí jen vzpomenout na to, co jsme uvedli výše o pořizování zkrácených vydání velké epiky, **zejména** románů.*

V každém příkladu je užito jiného výrazu ke zdůraznění dané složky, věci. V jedné výpovědi nacházíme výraz *zvláště*, ve druhé *zejména*.

V textu, který se věnuje jazykovědě, se vyskytuje velmi malá míra zastoupení apozičního vztahu ztotožnění neboli identity. Z celého komunikátu jsme schopni doložit pouze dva příklady – *tzv. literární druhy (žánry); zvláštnosti tvarové (morfologické)*. Z uvedených příkladů vyplývá, že vztah ztotožnění se zde vyskytuje ve složení jednoho členu bázevého a jednočlenného výrazu aponovaného, přičemž aponovaný výraz je vždy dán do závorek. Zachycujeme pouze dva příklady vztahu identity, ale v každém je užito jiného slovního druhu. V prvním případě do vztahu ztotožnění vstupují podstatná jména, kdežto ve druhém se objevují jména přídavná.

Malou míru zastoupení shledáváme též u výčtu neuzavřeného. V analyzovaném textu se vyskytují pouze dva příklady tohoto typu apozičního vztahu. *To jsou tzv. literární druhy (žánry), **jako román, povídka, črta, reportáž atd.**; dále jej dělíme tradičně podle obsahu, dějiště a podobných hledisek (**román psychologický, historický, společenský, dobrodružný, detektivní atd.**).*

Z doložených příkladů je patrné, že výčet neuzavřený se zde vyskytuje sice v malé míře, ale aponovaná skupina čítá několik členů. V prvním případě se jedná o členy čtyři, ve druhém případě zachycujeme celkem pět členů v aponované skupině.

U výčtu neuzavřeného si všímáme také výrazů, které tento apoziční vztah uzavírají. V obou uváděných případech se jedná o výraz *atd.*

V textu, který se věnuje problematice jazykovědy, zaznamenáváme pouze jediný příklad s apozičním vztahem opravy neboli rektifikace. *Aby si celá pospolitost, k níž se obrací literatura (nebo aspoň její podstatná část), uvědomila shodné rysy určité skupiny děl.* Pomocí tohoto vztahu je zpřesňován bázevý výraz „literatura“. K vyjádření vztahu opravy je užito výrazu „nebo aspoň“ a celá aponovaná část je dána do závorek. Co se týče slovního druhu, který je zpřesňován, jedná se v tomto případě o podstatné jméno.

V celém analyzovaném komunikátu jsme nenalezli žádný příklad, který by odpovídal apoziční volné či těsné. Stejně tak nemůžeme doložit příklady k apozičnímu vztahu shrnutí.

7 ODBORNÁ LITERATURA VS. VLASTNÍ ZÁVĚRY

V této kapitole porovnáme četnost výskytu „spojovacích“ či „uvozovacích“ výrazů uváděných v odborné literatuře s výsledky, ke kterým jsme došli pomocí vlastní analýzy jazykového materiálu. U každého typu/druhu apozičního vztahu uvedeme, pomocí kterých výrazů je vyjádřen dle odborných publikací. Následně toto tvrzení porovnáme s vlastními výsledky z analýzy. V potaz zde bereme všechny čtyři analyzované texty dohromady.

V rámci obecně pojatého typu výčet jsme již dříve rozlišili výčet uzavřený a výčet neuzavřený. U výčtu neuzavřeného se dle odborné literatury nejčastěji vyskytují výrazy typu *např.*, *jako např.*, *jako (je)*, *tak*, *třeba*. Na základě analyzovaného jazykového materiálu můžeme s většinou zmiňovaných výrazů souhlasit. Největší míru zastoupení shledáváme u výrazů *např.* a *jako je (jsou)*. Na stejné úrovni se nachází výčet neuzavřený, který u sebe nemá žádný „spojovací“ výraz, aponovaná skupina je dána pouze do závorek. Nejméně zastoupen je výraz *jako je např.* – ten můžeme doložit pouze ve dvou příkladech ze všech analyzovaných celků. Odborná literatura dále odkazuje na výrazy *tak*, *třeba*. Z rozebíraných jazykových komunikátů nemůžeme doložit ani jeden příklad, v němž by výčet neuzavřený začínal pomocí těchto výrazů.

U výčtu neuzavřeného si dále všímáme prostředků, pomocí kterých je tento apoziční vztah ukončen. V odborné literatuře jsou uvedeny výrazy typu *aj.*, *apod.* Naše výsledky dokládají, že nejfrekventovanějšími výrazy, pomocí kterých je výčet neuzavřený ukončen, jsou výrazy *atd.*, *apod.*, *a další*. Nejméně zastoupen je výraz *a jiné (aj.)*. Z vlastních závěrů vyplývá, že ukončení tohoto apozičního vztahu není omezeno pouze na dva typy výrazů, ale možností je podstatně více.

Autoři odborných publikací uvádí, že u výčtu uzavřeného bývá užito výrazu *a to*. Zajímavým zjištěním se jeví fakt, že tento výraz je v našem jazykovém materiálu zastoupen pouze v jediném případě. Nejčastěji nacházíme výčet uzavřený v závorkách, kde není užito jiného „uvozovacího“ výrazu. Následuje výraz *např.*, který je druhým nejčastěji využívaným způsobem, jak začít výčet uzavřený. Pouze ojediněle se vyskytují výrazy typu *jako např.*, *mezi jinými*, *tj.* Zaznamenáváme i případy, kdy je výčet uzavřený umístěn

za pomlčkou či dvojtečkou, avšak ke každému tomuto způsobu můžeme doložit pouze jeden příklad. V odborné literatuře je k tomuto typu apozičního vztahu uveden pouze jediný způsob, kterým může být vyjádřen. V našem analyzovaném materiálu však zaznamenáváme daleko pestřejší škálu výrazů či symbolů, kterých lze v tomto apozičním vztahu využít.

V rámci vytčení se v odborné literatuře setkáme nejčastěji s výrazy typu *hlavně*, *zejména*, *zvláště*, *především*, *jmenovitě*, *speciálně*, *mezi jinými i*, *tedy i*. Na základě výsledků se s některými výrazy shodujeme, jiné vůbec nezaznamenáváme. Největší míru zastoupení mají výrazy *zejména*, *a to*, přičemž druhý jmenovaný není v odborné publikaci, z níž vycházíme, vůbec uveden. Dále nejvíce zachycujeme výraz *zvláště*, nejmenší zastoupení má příslovce *především*. V odborné literatuře se vyskytuje pestřejší škála výrazů, kterých lze užít v tomto apozičním vztahu. S některými z nich (*jmenovitě*, *speciálně*, *mezi jinými i*, *tedy i*) jsme se v analyzovaném jazykovém materiálu vůbec neshledali.

Za účelem vyjádření apozičního vztahu shrnutí se dle odborných publikací užívá výrazů *slovem*, *zkrátka*, *prostě*, *jednoduše*. Tyto jednotlivé výrazy nemůžeme konfrontovat s našimi výsledky, protože v celém analyzovaném jazykovém materiálu jsme nezaznamenali ani jeden příklad, který by odpovídal apozičnímu vztahu shrnutí.

Dalším apozičním vztahem, který budeme porovnávat, je ztotožnění neboli identita. V odborných publikacích jsou mezi prostředky, kterými je tento vztah vyjadřován, řazeny výrazy *neboli*, *čili*, *alias*, *jinak též*, *jinak řečeno*. V analyzovaných textech se nejčastěji setkáváme s variantou, kdy je synonymní výraz dán za výraz bázový pouze do závorek bez užití dalšího členu. Tento způsob vyjádření apozičního vztahu ztotožnění je bezkonkurenčně nejfrekventovanější. Všechny ostatní způsoby vyjádření jsou zde zastoupeny pouze v nepatrné míře oproti symbolu závorek. Setkáváme se zde s výrazy typu *neboli*, *či*, *nebo*. Opravdu pouze okrajově zaznamenáme příklady ztotožnění, kde se setkáme s výrazy *jinak také*, *tzv.*, *nebo též*. Dokládáme i takové příklady, kdy je vztah identity vyjádřen tak, že synonymní výraz je umístěn za pomlčkou. V odborných

publikacích jsou uvedeny výrazy, které v analyzovaném materiálu vůbec neregistrujeme – např. *alias*, *čili*.

Specifickým druhem apozičního vztahu je oprava neboli rektifikace. Mezi výrazy, které zpřesňují předcházející sdělení, patří dle odborné literatury např. *jinak řečeno*, *či lépe*, *či vlastně*, *přesněji*. V analyzovaných jazykových komunikátech se setkáváme nejčastěji s výrazem *resp.*, který je užitý k vyjádření vztahu opravy. Zajímavým zjištěním je fakt, že tento výraz není uveden v odborné publikaci, z níž vycházíme. Druhým nejčastěji zastoupeným prostředkem je výraz *tedy*. Ani ten nenalezneme ve výčtu možností, který nám dává odborná literatura k vyjádření vztahu rektifikace. Z výrazů, které jsou dále zastoupeny v našich textech, jmenujme např. *lépe*, *čili*, *nebo aspoň*. Pouze v jediném případě se shodujeme s odbornou literaturou, a to ještě z poloviny – výrazem *lépe*.

Dalším porovnáváním se dostáváme k samotným druhům apozice. Apozice volná bývá oddělena čárkou nebo dvojtečkou, jak se shodují specialisté v odborných publikacích. Naše výsledky mohou toto tvrzení potvrdit. Téměř ve všech příkladech, kde analyzujeme apozici volnou, se objevují čárky. Pouze v jediném příkladě je apozice volná oddělena pomlčkou, tedy symbolem, který není v odborné literatuře uveden.

Autoři odborné literatury poukazují na to, že apozice může být volně připojena pomocí určitých výrazů např. *a to*, *totiž*, *tedy*. Z výsledků naší analýzy vyplývá, že ani jeden výraz, který odborná publikace uvádí, není v textu zastoupen. V jazykovém materiálu zaznamenáváme de facto pouze jediný způsob, pomocí kterého je tento druh apozice vyjádřen, a tím je výraz *tj.* (*to jest*). Pouze v jediném příkladě je užito jiného výrazu – *tzn.* Zajímavým zjištěním je fakt, že v odborné literatuře je uváděn výraz „*tedy*“ k tomuto druhu apozice, ale z naší analýzy ho můžeme doložit spíše u apozičního vztahu opravy neboli rektifikace.

7.1 VÝSKYT APOZICE V ČÍSLECH

V této podkapitole uvedeme konkrétní číselný výskyt jednotlivých typů a druhů apozice, které jsme analyzovali v celkovém jazykovém materiálu.

V jazykových komunikátech jsou zastoupeny všechny tři druhy apozice – apozice volná, apozice těsná, apozice volně připojená různými výrazy. Z jednotlivých typů apozičních vztahů jsme schopni ke všem doložit konkrétní příklady, kromě apozičního vztahu shrnutí.

V nashromážděném jazykovém materiálu jsme celkem analyzovali 22 různých příkladů s jednotlivými druhy apozice. Z toho má největší míru zastoupení apozice volně připojená různými výrazy, konkrétně se v textech objevuje v 15 příkladech. V těchto příkladech je celkem čtrnáctkrát užito výrazu „*tj.*“, pouze v jediném případě zaznamenáváme výraz „*tzn.*“

Druhým nejčtetněji zastoupeným druhem apozice je apozice volná, k níž můžeme doložit 5 konkrétních příkladů. Ve čtyřech případech je apozice volná ohraničena z obou stran čárkami, v jediném případě je umístěna za pomlčku.

Nejméně se vyskytuje apozice těsná, kterou dokládáme pouze ve dvou příkladech a dodáváme, že jsme si vědomi toho, že tyto konstrukce lze charakterizovat i jiným způsobem.

Z celkové analýzy vyplývá, že v textech, které se věnují psychologii, medicíně, chemii a lingvistice, je zastoupeno na 122 různých příkladů jednotlivých typů apozičních vztahů. Bezesporu největší míru zastoupení má ztotožnění neboli identita, kterou v textech můžeme zaznamenat u 56 různých příkladů. Tento typ apozičního vztahu je bezkonkurenčně nejfrekventovanější i přes to, že výčet uzavřený a neuzavřený počítáme do jedné skupiny, nepočítáme je odděleně. Vztah identity bývá nejčastěji vyjádřen pomocí závorek, což dokládá 40 konkrétních příkladů. Výraz *neboli* se vyskytuje u 4 příkladů, stejně tak výraz *či*. U třech příkladů můžeme nalézt výraz *nebo*. Ve dvou případech je vztah identity vyjádřen pomocí pomlčky. Po jednom příkladu zaznamenáváme výrazy typu *nebo též*, *tzv.*, *jinak také*.

Výčet tvoří druhou nejčetněji zastoupenou skupinu apozičních vztahů. Celkem jsme tento typ zaznamenali ve 45 příkladech. Z tohoto celkového počtu je výčet uzavřený zastoupen častěji, můžeme ho doložit na 28 příkladech. Z tohoto počtu je výčet uzavřený třináctkrát umístěn do závorek bez užití nějakého „uvozovacího“ výrazu. Celkem v 9 příkladech můžeme před tímto apozičním vztahem nalézt výraz *např.* Ostatní výrazy typu *jako např., mezi jinými, a to, tj.* zaznamenáváme v textech pouze po jednom příkladu, stejně tak symbol dvojtečky či pomlčky.

Výčet neuzavřený se v textech vyskytuje o poznání méně, lze jej nalézt pouze v 18 příkladech. U výčtu neuzavřeného zaznamenáváme 5 příkladů s „uvozovacími“ výrazy *jako je (jsou), např.*, stejný počet sledujeme u příkladů, kdy je tento apoziční vztah umístěn pouze do závorek. Ve třech příkladech analyzujeme výraz *jako je např.* U tohoto typu vztahu si všímáme také toho, pomocí kterých prostředků je uzavřen. Po 5 příkladech se zde vyskytují výrazy *atd., apod., a další.* Výraz *a jiné (aj.)* je zde zastoupen pouze ve třech příkladech.

Vztah opravy neboli rektifikace se v textech objevuje celkem dvanáctkrát. Z prostředků, pomocí kterých je tohoto vztahu dosaženo, je nejvíce zastoupen výraz *resp.*, který jsme analyzovali v 5 případech. Ve čtyřech příkladech je vztahu opravy dosaženo výrazem *tedy.* Ostatní prostředky jsou zastoupeny pouze po jednom příkladu – *nebo aspoň, lépe, čili.*

Dalším apozičním vztahem, se kterým se v textech setkáváme, je vytčení. Tento typ je zastoupen v mnohem menší míře, než tomu bylo u předcházejících vztahů. Z celého jazykového komunikátu ho můžeme doložit pouze na 9 konkrétních příkladech. Tento vztah je realizován různými prostředky. Nejčastěji se zde setkáváme s výrazy *a to, zejména.* Každý z těchto výrazů je použitý ve třech příkladech. Ve dvou příkladech se objevuje výraz *zvláště*, pouze v jediném případě můžeme doložit prostředek *především.*

Jediný typ apozičního vztahu, který jsme v žádném analyzovaném textu nezaznamenali, je vztah shrnutí. Nemůžeme jej doložit žádným konkrétním příkladem.

8 ZÁVĚR

V závěru porovnáme jednotlivé druhy/typy apoziice v rámci jednotlivých oborů. U každého apozičního vztahu uvádíme, ve kterém analyzovaném textu je nejvíce zastoupen. U některých typů vztahů se pokusíme uvést důvody, proč tomu tak je.

Apoziční vztah ztotožnění neboli identity se nejvíce vyskytuje v textu, který se zabývá psychologií – konkrétně zde nalezneme na 20 příkladů. Nabízí se jednoduché vysvětlení. V tomto oboru se využívá značné množství termínů či cizích slov, tudíž je nutné čtenáři nabídnout „srozumitelnější“ vysvětlení v podání nějakého synonyma. Stejně důvody lze uvést i u následujícího oboru, kterým je medicína či lékařství. Apoziční vztah ztotožnění je zde zastoupen pouze o jeden příklad méně, než tomu bylo v komunikátu, jenž byl převzat z publikace věnující se psychologii. U medicíny je „mateřským“ jazykem latina, tudíž je nutné latinské názvy vysvětlit domácími (českými) termíny. V analyzovaném textu, který se věnuje chemii, jsme mohli zaznamenat celkem 15 příkladů tohoto apozičního vztahu. I v tomto případě se setkáváme s cizími pojmy, ke kterým je potřeba přiřadit vhodný český ekvivalent, ale je jich značně méně, než tomu bylo v předcházejících případech. Spíše se zde setkáváme s „jakýmsi vysvětlováním“ určité skutečnosti. Vůbec nejmenší míru zastoupení vztahu ztotožnění má lingvistika neboli jazykověda. V excerpovaném textu lze nalézt pouze dva příklady, které dokládají vztah identity. Lze se pouze domnívat, proč autor častěji nevyužíval tohoto vztahu. Publikace „Úvod do studia literatury“ je určena především vysokoškolským studentům. Autor zde předpokládal jejich odbornou znalost, tudíž případné cizí pojmy či termíny nemusel dokládat českými názvy.

Obecně pojatý typ apozičního vztahu výčet jsme již dříve rozlišili na výčet neuzavřený a výčet uzavřený. Výčet uzavřený je nejvíce zastoupen v textu s problematikou psychologie. V tomto komunikátu se pojednává o jednotlivých psychologických směrech, tudíž je třeba uvádět mnoho příkladů, autorů apod. Právě k tomuto účelu zde autor použil tohoto apozičního vztahu. Stejnou míru zastoupení výčtu uzavřeného sledujeme u textů převzatých z oboru lingvistiky a medicíny. I zde může být důvodem časté uvádění různých příkladů. Nejmenší výskyt tohoto apozičního vztahu registrujeme bezesporu u textu, který se věnuje chemii. Zde můžeme doložit pouze dva příklady.

Výčet neuzavřený se v textech objevuje podstatně méně než výčet uzavřený. Zajímavým výsledkem je, že i výčet neuzavřený se nejčastěji objevuje v textu, jenž se zabývá problematikou psychologie. Dalším v pořadí je komunikát zabývající se chemií, což je celkem zajímavým zjištěním, protože u výčtu uzavřeného tentýž text figuroval na posledním místě. Autor má zřejmě tendenci používat spíše výčet neuzavřený, aby měl čtenář možnost doplnit si nějaké vlastní příklady. U textu, který byl převzat z publikace věnující se jazykovědě, se tento typ apozičního vztahu objevuje pouze ve dvou příkladech. V textu z lékařského oboru nacházíme takovýto příklad pouze jeden.

Oprava neboli rektifikace je typ apozičního vztahu, který je nejvíce zastoupen v textech týkajících se psychologie a medicíny. Autoři publikací, ze kterých jsou komunikáty převzaty, mají větší tendenci uvádět výrazy na pravou míru či je nějakým způsobem korigovat, zpřesňovat. Pouze jeden příklad tohoto vztahu můžeme doložit jak u jazykového materiálu, který se věnuje problematice chemie, tak i u textu z oblasti jazykovědy.

Apoziční vztah vytčení je nejméně zastoupeným typem. Největší míru jeho zastoupení lze pozorovat u komunikátu z oblasti medicíny. Po dvou příkladech nacházíme vytčení u excerpovaných materiálů z oboru lingvistiky a chemie. Nejmenší míru zastoupení má tento typ apozičního vztahu v komunikátu převzatého z publikace věnující se psychologii.

Apozice volně připojená různými výrazy se nejčastěji vyskytuje v textu s problematikou psychologie, kde zaznamenáváme celkem 6 příkladů. V komunikátu s jazykovědnou tematikou se tento druh apozice objevuje o nepatrný rozdíl méně, uvádíme zde 5 příkladů. Z textu s problematikou chemie můžeme doložit 4 konkrétní příklady. Žádný příklad nemůžeme uvést z textu věnující se medicíně.

Apozici volnou můžeme doložit pouze na příkladech z publikací věnujících se medicíně a psychologii, přičemž v prvním zmíněném oboru je zastoupena o jeden příklad více.

Apozice těsná se vyskytuje pouze v komunikátu převzatém z publikace s chemickou tematikou a lze ji doložit na dvou příkladech.

Pokud bychom sečetli dohromady výskyt jednotlivých typů apozičních vztahů a druhů apozice, dostaneme se k výsledku, že apoziční vztah v obecném pojetí je nejvíce zastoupen v analyzovaném textu, který se věnuje psychologii. Celkem zde můžeme najít na 53 příkladů. Dalším v pořadí je excerpovaný komunikát z oblasti medicíny, v němž se nachází úhrnně 40 různých příkladů. Následuje jazykový materiál s chemickou tematikou, ve kterém lze najít 31 konkrétních příkladů na jednotlivé typy apozičních vztahů/druhů. Nejméně příkladů zaznamenáváme v textu z oblasti jazykovědy. Zde můžeme doložit pouze 20 příkladů.

Před vlastní analýzou jsme si stanovili určité hypotézy. Nyní tyto předpoklady porovnáme se skutečnými výsledky. Předpokládali jsme, že největší míra zastoupení apozičního vztahu ztotožnění bude v textech věnujících se psychologii či medicíně. Tato hypotéza se nám na základě vlastní hypotézy potvrdila. Druhým předpokladem bylo, že vysokou míru zastoupení bude mít výčet. Ať už výčet uzavřený či neuzavřený. I tuto hypotézu můžeme z vlastních výsledků potvrdit, apoziční vztah výčet byl druhým nejčastěji se vyskytujícím vztahem. Dále jsme předpokládali častý výskyt opravy neboli rektifikace, ale ne v takové míře jako ztotožnění či výčet. Také tato hypotéza byla našimi výsledky potvrzena. Posledním předpokladem byl častý výskyt apozičního vztahu shrnutí. Tento typ vztahu jsme v excerpovaném jazykovém materiálu nezaznamenali ani v jednom případě, tudíž zde se nám naše hypotéza nepotvrdila.

9 RESUMÉ

The thesis "Expression of appositional relations in communiqués of expert functional style (frequency of particular types of apposition) deals with analysis of 400 syntactic complexes. These were selected from 4 various technical publications while every publication is focused on a different subject.

In the theoretical part there is described functional expert style. The part is focused on its composition, vocabulary and inner division. Then apposition is defined within adordinational groups. There is pointed out to the particular relations and types of appositional relations.

There were determined several criterions before the analytical part started which form the basis of the thesis. There are described methods and objectives of the work.

There are analysed particular language materials in the practical part. These were analysed based on the criterions selected previsously. Consequently, the results were compared to technical publications.

The occurence of the particular types of apposition within analysed texts were compared in the end of the thesis.

10 POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

10.1 LITERATURA

ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Vyd.1. Praha: ISV, 2003, 342 s.

ISBN 80-86642-00-3

ČMEJRKOVÁ, Světlá. DANEŠ, František. SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*.

Vyd.1. Praha: Leda, 1999, 256 s. ISBN 80-85927-69-1

DANEŠ, František. HLAVSA, Zdeněk. GREPL, Miroslav a kol. *Mluvnice češtiny 3:*

Skladba. Vyd.1. Praha: Academia, 1987, 748 s.

GREPL, Miroslav. KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny*. Vyd.1. Praha: SPN, 1986,

474 s.

GREPL, Miroslav. KARLÍK, Petr. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, 503 s.

ISBN 80-7198-281-4

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk a literatura: literatura, český jazyk, čtenářský deník, cvičení z českého jazyka: [ucelená, přehledná, osvědčená příprava k maturitě a k*

přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy]. Vyd.1. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007,

88 s., 104 s., 140 s., 126 s. ISBN 978-80-253-0468-6

ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba: vysokoškolská příručka*. Vyd.2. (v SPN 1.

vyd.). Praha: SPN, 1966

10.2 ČASOPISECKÉ ČLÁNKY

HRBÁČEK, Josef. : K problematice syntaktických vztahů a jejich terminologie IN *Naše*

řeč 80, 1997, č. 4, s. 169-177, ISSN 0027-8203

10.3 LITERATURA ANALYZOVANÝCH TEXTŮ

HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury*. Vyd.1. Praha: SPN, 1977, 151 s.

JANÁČKOVÁ, Laura. *Bolest a její zvládnání*. Vyd.1. Praha: Portál, 2007, 192 s.,
ISBN 978-80-7367-210-2

NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Vyd.1. Praha: Academia, 2003, 507s.,
ISBN 80-200-0993-0

PAVELKA, Vladimír. SCHÜTZ, Alexandr. *Anorganická chemie*. Vyd.1. Praha: SPN,
1974, 288 s.

11 PŘÍLOHA - UKÁZKY TEXTŮ

11.1 PSYCHOLOGIE

...Avšak i psychologové se mohou v přístupu k četbě a ke studiu každého psychického fenoménu lišit: behaviorista bude chápat četbu jako specifický vzorec chování, který může mít u různých jedinců různou intenzitu (množství přečtených knih, množství peněz a času vynaložených na opatřování a čtení knih apod.); psychoanalytik se bude zajímat spíše o obsah toho, co kdo čte a jak to souvisí s jeho životní historií, případně životními konflikty, četbu může chápat jako druh kompenzace neuspokojených potřeb. Konečně fenomenologicky či humanisticky orientovaný psycholog bude četbu chápat jako druh hodnoty, bude se rovněž především zajímat o její obsah a o jeho vztah k osobnosti čtenáře atd. V psychologii se dosud vytvořily čtyři „*cesty*“, či směry v pojetí lidské psychiky a předmětu psychologie: psychoanalýza, behaviorismus, fenomenologická či humanistická psychologie a kognitivní (lépe kognitivistická) psychologie....

...Psychologie je chápána redukcionisticky jako „*věda o chování*“, které je utvářeno učením (tj. individuální zkušeností). Člověk je v tomto smyslu chápán jako „*systém zvyků*“, tj. naučených tendencí reagovat v určitých situacích určitým způsobem. V utváření zvyků se uplatňují principy zpevnování reakcí, redukujících „*drive*“ (popud), který je východiskem jejich motivací....

11.2 MEDICÍNA, LÉKAŘSTVÍ

...Neuralgie trojklanného nervu (trigeminu) patří mezi onemocnění nejasného původu. Ze všech výše uvedených bolestí je nejkřutější a nejhůře snesitelná. Je vyvolána podrážděním citlivého místa na ústní sliznici nebo na kůži obličeje, a to i pouhým dotykem. Je náhlá, nečekaná a nesnesitelně ostrá. Nesnesitelnost této bolesti může někdy vést až k sebevražedným pokusům u postižených. Bolest postihuje oblasti, které inervuje

trojklanný nerv, jeden z hlavových nervů, a to nejčastěji jeho druhou a třetí větev (čili horní a dolní čelist a oblast očnice). Tuto neuralgii je třeba odlišit od neuralgie druhotné (sekundární), která má jinou, ale zjistitelnou a léčitelnou příčinu, například zánět zubního nervu, záněty vedlejších dutin, oka a jiných orgánů....

...Další virové onemocnění je prostý opar (herpes simplex), které postihuje nejčastěji sliznici rtu. Stejný virus vyvolává onemocnění gingivostomatitis herpetica, které postihuje jak dásně, tak i sliznici ústní dutiny a vyskytuje se zvláště u malých dětí a mladých lidí v kolektivech. Další nepříjemností, která je způsobena infekcí, je kandidóza (jinak také moučnivka). Původcem je *Candida albicans* – zvláštní druh plísň....

11.3 CHEMIE

...Chemie je přírodní věda zabývající se zkoumáním a poznáváním vlastností látek a jejich přípravou. Látky představují jednu z konkrétních forem objektivní reality neboli matérie, jejíž uznání za jediný prvotní princip světa je základním postulátem vědecké materialistické filosofie. V této všezahrnující objektivní realitě můžeme vymezit jednotlivé *materiální objekty*, jako je např. planeta sluneční soustavy, krystal soli kamenné, kostka cukru či jiné hmotné těleso, libovolně vymezená část zdánlivě prázdného meziplanetárního prostoru, částice atomových rozměrů apod. Z nejrůznějších typů materiálních objektů jsou pro nás nejběžnější *hmotná tělesa*, např. cihla, kapka vody, balón naplněný plynem apod. Z hlediska chemie nás na těchto hmotných tělesech zajímá, z čeho jsou vytvořena, tzn. zajímá nás ona konkrétní forma matérie (objektivní reality), která tvoří náplň těchto těles....

...Zkoumáním těchto dějů a změn látek se zabývají dvě přírodní vědy, a to chemie a fyzika. Přitom byly oblasti zájmů obou těchto věd historicky rozděleny. Chemie se zabývá ději, jejichž výsledkem je změna stavby základních částic látek (molekul). Protože stavba základních částic určuje kvalitu látek, dochází při takovýchto dějích, zvaných děje chemické, ke změně kvality látek, tzn. k přeměně látek v látky jiné...

11.4 LINGVISTIKA

...Při definici literárních druhů abstrahujeme nejen od autorů, směrů a často i od doby vzniku děl, ale je tu i snaha po zobecnění přesahujícím rámec národních literatur. Tak mluvíme o povídce vůbec (tj. antické, středověké i moderní), o tragédii vůbec atd. Tím se dostává do popředí hledisko morfologické. Ve skutečnosti však hlediska morfologická nejsou při vzniku žánrového povědomí jediná, ale navzájem se podmiňují s hledisky obsahovými, jsou s nimi těsně spjata a nedají se navzájem izolovat. Pokud se izolují, je to jen metodická pomůcka, ke které saháme proto, abychom si usnadnili rozbor konkrétního díla nebo žánru. Nesmíme nikdy zapomínat, že obsahová stránka je primární a že právě ona podmiňuje zvláštnosti tvarové (morfologické)....

...Jak již bylo uvedeno, při definování žánru je třeba brát v úvahu i subjektivní moment, tj. uvědomování si žánru jako zvláštní kategorie. Po té stránce je poučné studium starších poetik, zvláště studium literární teorie středověku, protože se naše dnešní žánrové povědomí opírá z valné části o antiku, kdežto středověk se pokoušel o vytvoření literární teorie z jiné stránky, nezávisle na antice....

